

■ Procesrecht algemeen

Jurisprudentie

Omvang schriftelijk pleidooi

HR 19 april 2013, LJN BZ2904 (X/Maatschappij van Welstand)
In hoger beroep dient appellant bij schriftelijk pleidooi een pleitnota in van 72 pagina's. Het hof heeft de pleitnota 'in beginsel buiten beschouwing' gelaten. Het hof meent dat een pleidooi in het algemeen tot doel heeft de reeds door een partij ingenomen standpunten toe te lichten en te verduidelijken. De toegestane lengte van spreektijd impliceert dat de pleitnota van beperkte omvang dient te zijn om geheel binnen de daarvoor beschikbare spreektijd te worden voorgedragen. Bij een schriftelijk pleidooi mag het doel van het pleidooi niet worden verlaten. De eisen van goede procesorde en de stroomlijning van het debat in hoger beroep verzetten zich daartegen. Ook de pleitnota bij schriftelijk pleidooi dient derhalve van beperkte omvang te zijn, aldus het hof.

De Hoge Raad overweegt dat paragraaf 5.5 van het Landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de gerechtshoven 2008 over het schriftelijk pleidooi geen maximale omvang voorschrijft. De in het reglement neergelegde maximale spreektijd van 30 minuten voor het mondelinge pleidooi is mede gebaseerd op organisatorische gronden die niet gelden bij een schriftelijk pleidooi en kan daarom niet dienen als maatstaf voor de omvang van het schriftelijk pleidooi. Het hof heeft dus blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting.

De A-G bespreekt eveneens het recht op pleidooi in hoger beroep en concludeert, anders dan de Hoge Raad oordeelt, dat het hof geen blijk geeft van een onjuiste rechtsopvatting door de pleitnota in beginsel buiten beschouwing te laten.

Geen nader getuigenbewijs na ongebruikt laten van contra-enquête

HR 26 april 2013, LJN BZ8766 (Bruscom B.V./X)

Bruscom en X hebben op 6 januari 2000 een overeenkomst gesloten die onder meer inhoudt dat X tegen een vergoeding van f 3 850 000 zijn optierechten niet zal uitoefenen. Bruscom vordert vernietiging van deze overeenkomst wegens bedrog dan wel dwaling omdat het bedrag van de vergoeding in de optieovereenkomst zou zijn gebaseerd op door X valselijk gerapporteerde bedrijfsresultaten en Bruscom de overeenkomst, indien zij op de hoogte was geweest van de daadwerkelijke bedrijfsresultaten, niet of niet onder dezelfde voorwaarden zou zijn aangegaan.

Het hof heeft X in de gelegenheid gesteld tegenbewijs te leveren door middel van een getuigenverhoor. Bruscom heeft geen gebruik gemaakt van haar recht op contra-enquête. Het hof heeft Bruscom vervolgens niet toegestaan nader bewijs te leveren aan de hand van een getuigenverhoor. Tegen dit oordeel gaat Bruscom in cassatie.

De Hoge Raad stelt voorop dat het bewijsaanbod waarop Bruscom in haar klacht doelt, betrekking heeft op hetzelfde feitencomplex als dat waarvoor X tegenbewijs mocht leveren. In beide gevallen gaat het volgens de Hoge Raad om de vraag of Bruscom de overeenkomst van 6 januari 2000 onder invloed van een onjuiste voorstelling van zaken is aangegaan. De Hoge Raad schetst vervolgens de verschillende bewijsrechtelijke stappen die het hof in deze zaak heeft gezet om tot zijn uiteindelijke oordeel te komen: Allereerst heeft het hof het feitencomplex dat Bruscom aan haar vordering ten grondslag had gelegd voorshands bewezen geacht (het aangaan van de overeenkomst onder een onjuiste voorstelling van zaken), vervolgens is X in de gelegenheid gesteld tot het leveren van tegenbewijs ter zake van datzelfde feitencomplex en ten derde heeft in

dat kader een getuigenverhoor plaatsgevonden. Bruscom heeft tijdens dat getuigenverhoor geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in contra-enquête nader bewijs van de voorshands bewezen geachte feiten te leveren. De Hoge Raad oordeelt dat het hof in dit geval Bruscom geen gelegenheid hoefde te geven voor nadere bewijslevering door getuigen. In rechtsoverweging 3.8 overweegt de Hoge Raad:

'In een dergelijk geval is de partij wier stellingen voorshands door de rechter bewezen zijn geacht, in staat geweest haar aanspraak op nadere bewijslevering ten aanzien van het betrokken feitencomplex te verwezenlijken. Heeft zij van die mogelijkheid geen gebruik gemaakt, dan behoeft de rechter haar niet meer tot bewijslevering toe te laten ter zake van dat feitencomplex naar aanleiding van een bewijsaanbod dat voorafgaand aan de bewijslevering is gedaan. Dat geldt ook als zij na het getuigenverhoor opnieuw bewijs aanbiedt met betrekking tot dat feitencomplex of verzoekt om te worden toegelaten tot nadere bewijslevering voor het geval de rechter haar wederpartij geslaagd acht in het ontzenuwen van het voorshands gegeven bewijsoordeel.'

Opmerking verdient nog dat als de nadere bewijslevering betrekking heeft op nieuw bewijsmateriaal of nieuwe feiten, aanleiding kan bestaan voor een ander oordeel. Als in eerste aanleg bewijslevering heeft plaatsgevonden en in hoger beroep opnieuw of alsnog bewijs wordt aangeboden van het betrokken feitencomplex, prevaleert de herkansingsfunctie van het hoger beroep, aldus de Hoge Raad.

Motivatie bezwaren tegen deskundigenrapportage

HR 3 mei 2013, LJN BZ1468

Op 17 februari 1993 is verzoeker voortijdig geboren. Op 1 juni 1993 trof de moeder hem 's ochtends op zijn buik liggend, niet ademend en lijkleek aan. De moeder is onmiddellijk met verzoeker naar het zie-

kenhuis van het Hospitaal in Aruba gegaan. Na aankomst is aan verzoeker periodiek zuurstof toegediend. Op 26 juni 1993 is een schedelechografie gemaakt. Op 19 juli 1993 is verzoeker naar het Sophia Kinderziekenhuis te Rotterdam overgebracht en is daar tot 30 november 1993 verbleven. De inmiddels meerderjarige verzoeker is wegens opgelopen ernstige hersenbeschadiging geestelijk en lichamelijk ernstig gehandicapt en vordert schadevergoeding van (onder meer) het Hospitaal.

Het Gerecht in Eerste Aanleg van Aruba heeft zich door drie deskundigen laten voorlichten over de oorzaak van de hersenschade bij verzoeker. De deskundigen schatten dat 80-90% van de hersenschade op 1 juni 1993 is ontstaan, 10-20% tussen 10 en 14 juli 1993 en 0% vanaf 19 juli 1993. Hieraan voegen de deskundigen toe dat 80-90% gelet op de aard van de schade een klinisch ernstige toestand betreft en dat 10-20% aan de morbiditeit een weinig relevante verergering toevoegt. Het gerecht heeft de bevindingen van de deskundigen overgenomen en de vorderingen afgewezen.

Voor zover hier van belang, heeft verzoeker de deskundigenrapporten op twee punten expliciet bestreden met een beroep op twee brieven van een kinderneuroloog: op de echo in juni 1993 zouden geen afwijkingen aan het hersenweefsel te zien zijn en het door de deskundigen gegeven argument voor het oogcontact met verzoeker is een hypothetische bewering waar geen wetenschappelijk bewijs voor bestaat. Het hof oordeelt dat deze punten in het deskundigenrapport voldoende zijn weerlegt.

De Hoge Raad overweegt in rechtsoverweging 3.6 dat bij de beoordeling van de klachten het volgende dient te worden vooropgesteld:

‘In een geval als het onderhavige, waarin het standpunt van een door een partij geraadpleegde deskundige afwijkt van dat van de door de rechter benoemde deskundige, behoeft de rechter zijn beslissing om de zienswijze van de laatstgenoemde deskundige te volgen in het algemeen niet verder te motiveren dan door te overwegen dat de door deze deskundige gebezigde motivering

hem overtuigend voorkomt. Wel zal de rechter moeten ingaan op specifieke bezwaren van partijen tegen de zienswijze van de door de rechter benoemde deskundige, indien deze bezwaren een voldoende gemotiveerde betwisting inhouden van de juistheid van deze zienswijze.’

De klachten zijn gegrond. Het hof heeft niet van belang geacht of er tot 11 juli 1993 oogcontact is geweest omdat het klaarblijkelijk zonder meer uitging van het standpunt van de door het gerecht benoemde deskundigen dat eventueel oogcontact kon worden toegeschreven aan subcorticale reacties. Daarbij heeft het hetzij niet onderkend dat de juistheid van dat standpunt van de zijde van verzoeker onderbouwd was betwist met een beroep op het afwijkende standpunt van de door verzoeker geraadpleegde deskundige, hetzij nagelaten (voldoende kenbaar) naar aanleiding van die betwisting een beslissing te geven. In samenhang met de kwestie van het oogcontact levert het beroep op het standpunt van de partijdeskundige over de uitleg van de echografie een voldoende gemotiveerde betwisting op van de juistheid van de zienswijze van de deskundigen in de hiervoor bedoelde zin. Het hof had derhalve ook moeten ingaan op dit bezwaar tegen het deskundigenrapport.

De A-G concludeert tot verwerping. Hij meent dat het hof voldoende gemotiveerd heeft gerepondeerd op de stellingen over het oogcontact en de uitleg van de echografie (2.8-2.9.1).

Literatuur

M.P.M. Riep, ‘De reikwijdte van de exhibitieplicht ex art. 843a Rv’, *JutD* 2013-9, p. 15-18

De exhibitieplicht neergelegd in art. 843a Rv geeft partijen die daarbij een rechtmatig belang hebben de mogelijkheid inzage, afschrift of uittreksel te vorderen van bepaalde bescheiden aangaande een rechtsbetrekking waarin zij of hun rechtsvoorgangers partij zijn, van degene die deze bescheiden tot zijn beschikking of onder zijn berusting heeft. Op 8 juni 2012 heeft de Hoge Raad een opmerkelijk arrest gewezen waarin is geoordeeld dat ook sprake kan zijn van een procedure in het

buitenland in plaats van een aanhangige procedure in Nederland.

J.W. van der Horst & H. Scholten, ‘Dwangsommen: let op de termijnen!’, *BER* 2013-3

Wanneer gaat de uitvoeringsstermijn lopen? Wat is een respijtttermijn? Hoe verhoudt zich (de schorsende werking van) een appelprocedure tot door de rechtbank in eerste aanleg opgelegde dwangsommen? Dit betreft slechts een aantal vragen die in de praktijk regelmatig aan de orde komen. Het instrument van de dwangsom lijkt soms ietwat ongrijpbaar. In deze bijdrage zal (mede) hierom een aantal relevante termijnen worden besproken.

S. Kok

CMS Derks Star Busmann

■ Verbintenissenrecht/ consumentenrecht

Wetgeving

Wet wijziging collectieve afwikkeling massaschade

Wet van 26 juni 2013, Stb. 2013, 255 jo. 256

Op 1 juli 2013 is de ‘Wet tot wijziging van de Wet collectieve afwikkeling massaschade’ in werking getreden. Deze wet wijzigt de Wet collectieve afwikkeling massaschade (WCAM) die op 27 juli 2005 in werking is getreden. Na evaluatie van de WCAM bleek dat onder andere behoefte bestaat aan de mogelijkheid tot het houden van een preprocesuele comparitie. Daarin voorziet het wetsvoorstel.

De drie belangrijkste wijzigingen van de WCAM zijn:

- Representativiteit*seis. Verenigingen en stichtingen moeten voldoende representatief zijn ter zake van de belangen van degenen ten behoeve van wie de overeenkomst is gesloten.
- Preprocesuele comparitie van partijen*. Voorafgaand aan een gerechtelijke procedure kan een rechter bij de zaak worden betrokken om de totstandkoming van een collectieve regeling te ondersteunen.
- Afwikkeling massaclaims in een faillissement*. Vorderingen krachtens een door de curator gesloten en verbindend ver-

klaarde collectieve schikking, hoeven niet ter verificatie te worden ingediend in een faillissement.

Jurisprudentie

Berekening schadevergoeding bij waardestijging

HR 12 april 2013, LjN BY8732

Op 19 mei 2006 heeft eiser een auto aan verweerster verkocht en geleverd voor een koopprijs van € 10 000. Verweerster heeft een aanbetaling verricht van € 1000. In juni en juli 2006 heeft verweerster reparaties voor € 1373 aan de auto laten verrichten en vervolgens de auto laten keuren. In het keuringsrapport staat vermeld dat de kilometerstand niet klopt. Op 25 september 2006 heeft verweerster aan eiser bericht dat zij de koop wegens 'geknoei' met de kilometerstand ongedaan wenst te maken. Vervolgens heeft verweerster de auto niet teruggegeven aan eiser, maar doorverkocht aan een derde. Eiser vordert in deze procedure van verweerster de restantkoopprijs van € 9000.

De rechtbank heeft geoordeeld dat verzoekster de overeenkomst rechtsgeldig heeft vernietigd, maar gehouden is schadevergoeding te betalen omdat zij is tekortgeschoten in de verplichting de auto terug te geven. De rechtbank heeft verweerster veroordeeld om aan eiser een bedrag van € 1000 te betalen. Het hof heeft zich door een deskundige laten voorlichten over de waarde van de auto. De deskundige heeft gerapporteerd dat de auto op 19 mei 2006, na aftrek van de gemaakte reparatie-/onderhoudskosten van € 1373, een waarde had van € 3027. Het hof heeft het vonnis van de rechtbank bekrachtigd. De middelen klagen dat het hof bij de vaststelling van het door verweerster te vergoeden bedrag tweemaal rekening heeft gehouden met de reparatiekosten van € 1373. De Hoge Raad overweegt in rechtsoverweging 3.4 hoe de berekening dient te plaats te vinden:

'De gehoudenheid tot schadevergoeding van B is gegrond op het tekortschieten in de nakoming van haar verplichting de auto terug te geven. Die teruggave diende te geschieden in de staat waarin de auto zich be-

vond toen de koopovereenkomst werd vernietigd. De deskundige heeft de reparatiekosten van € 1373 tot dat volledige bedrag medebepalend geacht voor de waarde van de auto op 19 mei 2006. Dit laat geen andere uitleg toe dan dat de auto, die op 19 mei 2006 een waarde had van € 3027, in juni en juli 2006 met een bedrag van € 1373 in waarde is gestegen. Ofwel heeft het hof miskend dat de auto diende te worden teruggegeven in de staat waarin deze zich bevond op 26 september 2006, ofwel is onbegrijpelijk hoe het is gekomen tot het oordeel dat op die datum met de waardestijging in juni en juli 2006 geen enkele rekening meer behoefde te worden gehouden.'

De A-G concludeert tot verwerping. Hij geeft onder 2.3.3 een uitleg aan het deskundigenrapport en meent onder 2.4 dat de overweging van het hof niet onbegrijpelijk is.

Reizigerscompensatie bij vertraagde vluchten

HR 3 mei 2013, LjN BZ2864, BZ3865, BZ2867, BZ2868

Het Hof van Justitie EU heeft inmiddels uitspraak gedaan in andere zaken waarin wel prejudiciële vragen waren gesteld. Op 23 oktober 2012 deed het HvJ EU uitspraak in een zaak over compensatie van reizigers bij vertraagde vluchten. In deze uitspraak werd vastgehouden aan het *Sturgeon*-arrest en werd bevestigd dat passagiers van een vertraagde vlucht recht hebben op compensatie wanneer zij drie uur of meer tijdsverlies hebben, tenzij de luchtvervoerder kan aantonen dat de langdurige vertraging gevolg is van buitengewone omstandigheden die niet voorkomen konden worden. De Hoge Raad heeft vervolgens uitspraak gedaan in vier zaken over compensatie van reizigers bij vertraagde vluchten. In drie van de vier zaken die door de Hoge Raad beoordeeld werden, volgde vernietiging, omdat essentiële stellingen onbesproken zijn gelaten en de kantonrechter ongemotiveerd voorbijging aan een verzoek om pleidooi.

In BZ2864 werd geklaagd dat de kantonrechter niet was ingegaan op het verweer van Martinair dat – nu sprake was van vertraging van

minder dan vier uur – de compensatie verlaagd moet worden met 50%. De Hoge Raad schaart deze klacht onder het bereik van art. 80 lid 1 onder a Wet RO: het niet inhouden van de gronden waarop het vonnis berust. De klacht wordt weliswaar gegrond bevonden, maar leidt bij gebrek aan belang niet tot cassatie. Volgens de verordening krijgt de luchtvaartmaatschappij alleen dan de mogelijkheid de compensatiebedragen te halveren, wanneer passagiers een andere vlucht naar hun eindbestemming wordt aangeboden.

In BZ2868 en BZ2865 beriep Transavia zich op buitengewone omstandigheden die – ondanks het treffen van redelijke maatregelen – niet konden worden voorkomen. In BZ2865 werd de vertraging veroorzaakt door een zieke passagier. In BZ2868 zorgde hevige sneeuwval voor vertraging. De Hoge Raad oordeelde dat de kantonrechter deze stellingen ten onrechte onbesproken had gelaten, omdat het verweer, bij gegrondbevinding, tot afwijzing van de vordering moet leiden.

In BZ2867 volgde ook vernietiging van het vonnis van de kantonrechter. De kantonrechter had Transavia niet toegelaten tot pleidooi, ondanks een tijdig gedaan verzoek daartoe. Transavia klaagt in cassatie dat de kantonrechter daarmee heeft gehandeld in strijd met art. 134 lid 1 Rv en art. 6 EVRM en stelt dat deze klacht valt onder art. 80 lid 1 aanhef en onder a Wet RO. De Hoge Raad oordeelt dat de klacht terecht is voorgesteld, onder verwijzing naar de motiveringseisen die gelden voor afwijzing van een verzoek om pleidooi. Een verzoek om de zaak te mogen bepleiten zal slechts in zeer uitzonderlijke gevallen mogen worden geweigerd. Daartoe is noodzakelijk dat van de zijde van de wederpartij tegen toewijzing van het verzoek klemmende redenen worden aangevoerd of dat toewijzing van het verzoek strijdig zou zijn met de eisen van een goede procesorde. In elk van beide hiervoor bedoelde gevallen zal de rechter zijn redenen voor de afwijzing van het verzoek uitdrukkelijk moeten vermelden en zijn beslissing deugdelijk moeten motiveren (HR 27 januari 2012, LjN BU8513, NJ 2012, 76). Nu aan de zijde van de

passagiers tegen het verzoek van Transavia geen bezwaar is gemaakt en de kantonrechter niet heeft overwogen dat toewijzing van het verzoek strijdig zou zijn met de eisen van een goede procesorde, is de klacht terecht voorgesteld. Het hof waarnaar de zaak wordt verwezen zal partijen tot pleidooi moeten toelaten.

Werkgeversaansprakelijkheid bij beroepsziekte

HR 7 juni 2013, LJN BZ1717 en LJN BZ1721

Op 7 juni 2013 heeft de Hoge Raad twee arresten gewezen over werkgeversaansprakelijkheid bij beroepsziekten.

Het eerste arrest (BZ1717) betreft een werknemer die lijdt aan RSI. De werknemer stelt dat de RSI is veroorzaakt door (onder andere) langdurig beeldschermwerk. In eerste aanleg heeft een deskundige gerapporteerd dat de RSI bij werknemer niet met zekerheid kan worden vastgesteld bij gebrek aan objectieve afwijkingen en het kwam de deskundige onaannemelijk voor dat de klachten door overbelasting zijn ontstaan en de deskundige kon zich geen mechanisme voorstellen waardoor de klachten zijn ontstaan. De kantonrechter wijst de vordering van de werknemer af. In hoger beroep oordeelt het hof aan de hand van deskundigenrapporten dat bewezen is dat werknemer lijdt aan RSI. Het hof past vervolgens de maatstaf uit het *Unilever*-arrest toe en overweegt dat indien werknemer bewijst dat zij haar werkzaamheden heeft moeten verrichten onder omstandigheden die schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid, en aanneemelijk maakt dat zij lijdt aan gezondheidsklachten die door die omstandigheden kunnen zijn veroorzaakt, het oorzakelijk verband tussen de arbeidsomstandigheden en de gezondheidsklachten moet worden aangenomen indien de werkgever heeft nagelaten de maatregelen te treffen die redelijkerwijs nodig zijn om te voorkomen dat werknemer in de uitoefening van haar werkzaamheden schade lijdt. Het hof oordeelt dat de werknemer hierin slaagt. Uit de deskundigenrapporten blijkt dat de arbeidsomstandigheden als waarschijnlijke oorzaak,

te weten een kans van 75%, kunnen worden aangemerkt. Vervolgens oordeelt het hof dat werkgever niet aan de zorgplicht heeft voldaan omdat in strijd met het Besluit beeldschermwerk en de Arbeidsomstandighedenwet is gehandeld. Daarom kan het oorzakelijk verband tussen de schending en de RSI worden aangenomen. Het hof wijst de vordering van werknemer toe.

Het tweede arrest (BZ1721) betreft een werknemer die is overleden aan urotheelkanker dan wel longkanker. De nabestaanden van werknemer stellen dat de kanker is veroorzaakt tijdens het werk van werknemer als schilder door blootstelling aan middelen die aromatische amines bevatten en door situaties die een verhoogde kans op kanker meebrengen.

In eerste aanleg blijkt uit deskundigenrapporten dat er een kans van 17% is dat de ziekte van werknemer is veroorzaakt door zijn werkzaamheden als schilder. De kantonrechter oordeelt dat de drempel voor het kunnen aannemen van een causaal verband daarom niet wordt gehaald en wijst de vorderingen af. Het hof past vervolgens de maatstaf uit het *Unilever*-arrest toe en oordeelt dat uit de deskundigenrapporten blijkt dat werknemer is blootgesteld aan stoffen die de ziekte kunnen veroorzaken en dat de blootstelling de kanker van werknemer kan hebben veroorzaakt. De werkgever heeft volgens het hof zijn zorgplicht geschonden omdat uit vakliteratuur blijkt dat de werkgever op de hoogte kon zijn van de gevaren die zijn verbonden aan de blootstelling aan gevaarlijke stoffen en hij niet heeft aangegeven welke maatregelen hij heeft getroffen of welke instructies hij heeft gegeven. Aangezien de werkgever niet is geslaagd in het leveren van tegenbewijs, wijst het hof de vordering van werknemer toe.

In beide arresten heeft de Hoge Raad de maatstaf zoals geformuleerd in het *Unilever*-arrest (LJN AA8369) herhaald. Vervolgens overweegt de Hoge Raad dat deze maatstaf het vermoeden uitdrukt dat de gezondheidsschade van de werknemer is veroorzaakt door de omstandigheden waarin deze zijn werkzaamheden heeft verricht. Dat vermoeden wordt gerechtvaardigd

door hetgeen in het algemeen bekend is omtrent de ziekte en haar oorzaken, alsook door de schending door de werkgever van de veiligheidsnorm die beoogt een en ander te voorkomen. De Hoge Raad oordeelt dat voor dat vermoeden geen plaats is indien het verband tussen de gezondheidsschade en de arbeidsomstandigheden te onzeker of te onbepaald is. In het *RSI*-arrest oordeelt de Hoge Raad vervolgens dat het hof ten onrechte heeft geoordeeld dat de maatstaf uit het *Unilever*-arrest van toepassing is, nu over de aard en de oorzaken van RSI veel onduidelijkheden bestaan en dat onvoldoende aannemelijk is dat de arbeidsomstandigheden van werknemer haar RSI hebben veroorzaakt. In het *Schilder*-arrest oordeelt de Hoge Raad dat het oordeel van het hof, dat voor toepassing van de maatstaf geen ondergrens bestaat, in die zin dat de grootte van die kans daarvoor niet van belang is, blijkt geeft van een onjuiste rechtsopvatting. De Hoge Raad vernietigt de arresten van de hoven.

Literatuur

N.C. Voortman & T. Voortman, 'Onvoorziene omstandigheden en afgebroken onderhandelingen', *ORP* 2013-3

Art. 6:258 BW wordt met de nodige terughoudendheid toegepast. Voor wie met een ander heeft gecontracteerd, geldt als uitgangspunt pacta sunt servanda. Onvoorziene omstandigheden kunnen zich ook in de precontractuele fase voordoen. De maatstaf van de Hoge Raad om aansprakelijkheid voor afgebroken onderhandelingen te beoordelen, noemt expliciet het element 'onvoorziene omstandigheden'. In dit artikel onderzoeken de auteurs op welke wijze deze onvoorziene omstandigheden een rol spelen bij afgebroken onderhandelingen.

R. Rijnhout e.a., 'Beweging in het aansprakelijkheidsrecht', *NTBR* 2013-5, 20

In deze bijdrage staat de vraag centraal waar de ruimte ligt binnen het Nederlandse aansprakelijkheidsrecht om tot beweging – en daarmee tot veranderingen – te komen, gekoppeld aan de vraag welke maatschappelijke ontwikkelingen en knelpunten zullen kunnen leiden

tot belangwekkende beweging(en) binnen dat aansprakelijkheidsrecht. Daarbij worden de voornaamste 'technieken' getoond waaraan het aansprakelijkheidsrecht zijn flexibiliteit ontleent (nieuwe zorgplichten, nieuwe categorieën van schade, slachtoffers en schadeveroorzakers).

A. Chistyakova, 'Consumenten-autoriteit laat tanden zien', CMS Newsflash Intellectual Property/ Technology, Media & Telecoms 2013-3

De laatste jaren heeft het online boeken van vliegreizen een hoge vlucht genomen. Het is eenvoudig, snel en zou ook kostenbesparend zijn. Helaas komt het nog met enige regelmaat voor dat de consument aan het einde van het boekingsproces onaangenaam verrast wordt door allerlei – al dan niet verplichte – bijkomende kosten die niet vooraf als zodanig waren vermeld. De Consumentenautoriteit (per 1 april 2013: de Autoriteit Consument & Markt), die toezicht houdt op naleving van regelgeving op dit gebied, heeft ondoorzichtige prijzen in de reisbranche als een van de aandachtsgebieden op haar Agenda 2012-2013 staan.

M. Ouchene, 'Kansschade of proportionele aansprakelijkheid?' (HR 21 december 2012, LJN BX7491), Bb 2013-10, 28

In het arrest van 14 december 2012 heeft de Hoge Raad kort gezegd geoordeeld dat in het kader van de proportionele aansprakelijkheid geen ruimte bestaat voor een billijkheidscorrectie. In zijn arrest van 21 december 2012 komen de leerstukken kansschade en proportionele aansprakelijkheid aan de orde. Deze leerstukken hebben volgens de Hoge Raad ieder een eigen toepassingsbereik. Indien een beroep wordt gedaan op proportionele aansprakelijkheid, geldt dat de rechter op grond van het arrest *Fortis/Bourgonje* (HR 24 december 2010, LJN BO1799) dit beroep met terughoudendheid moet benaderen. Deze terughoudende benadering geldt niet in gevallen waarin het leerstuk van kansschade van toepassing is.

E.M. van Orsouw, 'De klachtplicht is dood, leve de klachtplicht!', Bb 2013-12, 36

Op 8 februari 2013 is een drietal arresten gewezen door de Hoge Raad

waarin de klachtplicht centraal stond. Deze bijdrage stelt een van deze arresten centraal – HR 8 februari 2013, LJN BY4600 – omdat in dit arrest niet alleen de Hoge Raad een aardige inventarisatie geeft van zijn eerdere rechtspraak over de klachtplicht, maar ook omdat in dit arrest een aspect van de klachtplicht aan de orde komt dat voor de praktijk van groot belang is. Het betreft de vraag of de schuldeiser die (zeer) lang wacht met klagen na het moment dat hij bekend werd met het gebrek of het moment dat hij met dit gebrek bekend had moeten worden, in principe tegen de harde sanctie van schending van de klachtplicht (het verval van alle rechten) loopt of dat dit genuanceerder ligt.

S. Kok

CMS Derks Star Busmann